

BROODJE OVER

De school is geen instelling voor kinderopvang. Maar kinderen staan wel steeds vaker bij de school op de stoep. Directeuren beseffen dat ze hier iets mee moeten, of ze nu willen of niet. De besturen zien het ook al aankomen: het bieden van voor-, tussen- en naschoolse opvang door de school is in de toekomst hun wettelijke plicht. Nederland kan veel leren van het buitenland. Een aantal scholen loopt voor en verbetert - gesteund door het IOS - om te beginnen zijn tussenschoolse opvang.

Directeur kiest voor warm eten op school

'Een school moet meer doen dan lesgeven'

INHOUD

Broodje Over

Wilma Faber van Broodje Over organiseert al tien jaar de overblijf op obs De Huet in Doetinchem. In een oude school is zij er in geslaagd een fantastische voorziening te creëren. Zij kreeg in 2004 een eervolle vermelding voor de Overblijfprijs. [Pagina 4](#)

Praktijk onbekend in Den Haag

Voor-, tussen- en naschoolse opvang houden de gemoederen nogal bezig. De kranten staan er bol van. Maar hoe betrokken zijn onze volksvertegenwoordigers eigenlijk en wat weten zij er van af? Zij moeten immers straks de gaten in wet- en regelgeving dichten. [Pagina 6](#)

Keurmerk garandeert kwaliteit

Onlangs is een keurmerk voor tussenschoolse opvang gelanceerd. Iedere school kan nu zichzelf de maat nemen en verbeteringen aanbrengen: goed voor de leerlingen en voor het imago. [Pagina 8](#)

Scandinavië loopt voorop

Veel Europese landen hebben nationale richtlijnen voor schoolmaaltijden. In Scandinavië is voor-, tussen- en naschoolse opvang wettelijk goed geregeld. Een kijkje over de grenzen. [Pagina 10](#)

Lunch is core business

Vroeger was overblijven iets voor zielepoten. Kon hun moeder niet voor ze zorgen? Inmiddels is tussenschoolse opvang gewoon geworden. Maar de voorzieningen zijn niet drastisch veranderd. In Frankrijk of Engeland proberen ouders betere schoollunches voor hun kinderen af te dwingen. Zo ver zijn we in Nederland nog lang niet. [Pagina 12](#)

Materialen

[Pagina 14](#)

Een warme maaltijd op school is in Nederland een nieuw fenomeen. Noodzakelijk, zegt een aantal directeuren, als ouders geen tijd hebben om warm eten te bereiden. In Amsterdam, Nieuw Vennep en Leeuwarden springen scholen in op de nieuwe ontwikkeling.

door Bas Lammertink

'Ik hoefde niet lang na te denken om hiermee te beginnen', zegt directeur Auke Klapwijk van de protestants-christelijke Amstelmeerschool in Amsterdam-Noord. 'Ik vind dat je in deze tijd warme maaltijden moet aanbieden aan je leerlingen. Het stadsdeelbestuur vroeg mij na te denken over hoe een brede school in deze wijk er uit zou moeten zien. "In ieder geval met een restaurantachtige ruimte en een professionele keuken", was mijn antwoord. En dat nog voor we met deze proef startten.'

De Amstelmeerschool ging met Apetito in zee, een bedrijf dat maaltijden voor zorginstellingen, bedrijven en senioren verzorgt en zich nu voorzichtig op de onderwijsmarkt begeeft. Een week voordat de warme maaltijden van Apetito op de Amstelmeerschool werden geserveerd, heeft Klapwijk de ouders pas geïnformeerd. Klapwijk: 'Eerder heeft geen zin. Dan weten ze het een maand van te voren. En dan? Het gaat erom dat we ze de mogelijkheid bieden. In een brief hebben we ouders gevraagd of hun kind zou mee-eten. Een aantal gaf direct aan dat hun kind regelmatig zou meedoen. Maar vrijwel iedereen vindt het een

Warme maaltijd biedt buurtschool kansen

goed idee. Eén ouder besloot wat later dat haar zoon toch mocht mee-eten. Thuis at hij bijna niet. Misschien dat hij samen met andere kinderen wel wilde eten. En inderdaad, nu gaat het goed. Soms een paar happen, maar toch.'

'Ik krijg regelmatig de vraag of het serveren van warme maaltijden wel tot de *core-business*, dus de kerntaken van de school behoort. Ik vind van wel. Een school moet meer doen dan goed lesgeven; een school moet voorwaarden

scheppen voor kinderen om zich goed te kunnen ontwikkelen. Daar hoort ook het aanbieden van warme maaltijden bij. Als ze bijvoorbeeld thuis niet warm (kunnen) eten, doordat ouders laat thuis zijn of 's avonds weer weg moeten, of als kinderen door eigen activiteiten geen tijd hebben.'

TRENDSETTER

De Amstelmeerschool is de eerste in Nederland die voor een langere periode warme maaltijden aanbiedt. Een aantal feiten op een rijtje: in Amsterdam maken nu gemiddeld twintig kinderen per week gebruik van deze service. Het aantal kinderen dat mee-eet varieert uiteraard per dag. De maaltijdprijs (voor de ouders) evenals de exacte kosten voor de school zijn moeilijk aan te geven, omdat dat nauw samenhangt met het aantal kinderen dat mee-eet en of er al apparatuur op school voorhanden is. Gemiddeld genomen, kost een maaltijd echter € 2,25. Er hoeven geen

'Het is helemaal niet zo ingewikkeld als ik dacht!'

extra leid(st)ers of ouders ingezet te worden ten opzichte van de reguliere tussenschoolse opvang. Voordat warme maaltijden aangeboden mogen worden, krijgen de betrokkenen eerst een gratis cursus van Apetito over hygiëne en hoe om te gaan met de apparatuur (die eveneens gehuurd kan worden via het bedrijf). Klapwijk voelt zich een trendsetter. 'Nederland loopt achter bij de rest van Europa,' zegt hij, 'daar is het heel gebruikelijk om tussen de middag op school warm te eten. Maar ik voorspel dat dit bij ons over tien jaar ook veel normaler is.'

Die mening is Csilla Havy, coördinator van de SOPOH (Stichting Openbaar Primair Onderwijs Haarlemmermeer), ook toegedaan. Zij is momenteel bezig warme maaltijden te introduceren op kantoortijdschool Het Palet in Nieuw Vennep. 'Om onze pedagogische lijn te waarborgen, hebben wij op school buitenschoolse opvang georganiseerd. De maatschappij is veranderd en de school is steeds meer een dienstverlener geworden. Wij geven extra zorg aan kinderen. Ze kunnen hier tot 18.30 uur blijven en dan is het ook belangrijk dat ze hier een gezonde en lekkere warme maaltijd kunnen nuttigen.' Het Palet heeft tijdens een ouderavond middels een lopend buffet ouders en

kinderen laten proeven. Hoewel er vooraf voldoende vooroordelen vielen op te tekenen, waren de reacties bijzonder positief. Bas Zoomers, wiens zontje op Het Palet zit: 'Ik moet zeggen dat het erg goed smaakt! De groenten zijn lekker vers en het vlees is echt mals. Ik ben echt positief verrast!'

SAMENWERKING

Op de openbare Plataanschool in Leeuwarden werd al een tijdje gediscussieerd over taken en plichten van het onderwijs. De school profileert zich als buurtschool en stelt zichzelf ten doel – naast goed onderwijs bieden – de buurt zoveel mogelijk faciliteiten te bieden. In de lerarenkamer, maar ook tijdens de tussenschoolse opvang, werd al veel gesproken over verdere professionalisering van de diensten. Een warme maaltijdvoorziening was in dat kader een belangrijk thema.

'We hebben hier in eerste instantie niet direct iets mee gedaan', vertelt Jaap de Boer, directeur van De Plataan, 'totdat we via de algemene directie een uitnodiging kregen om op een school te gaan kijken waar ze in samenwerking met Apetito al warme maaltijden aanbieden. Na dit bezoek raakten we erg enthousiast. Vooral ook omdat het ons duidelijk werd dat het helemaal niet zo ingewikkeld is om warme maaltijden te verstrekken. De maaltijden worden vriesvers aangeleverd en hoeven eigenlijk alleen maar in de oven geplaatst en geserveerd te worden. In de toekomst willen we zeker de warme maaltijdvoorziening op onze school introduceren.' De Boer slaagde er ook in om Stichting Kinderopvang Leeuwarden enthousiast te maken: 'Zij maken gebruik van hetzelfde gebouw en dezelfde voorzieningen en dus is het maar een kleine stap om ook daar warme maaltijden aan te gaan bieden.'

De Plataanschool overweegt in de toekomst maaltijden afkomstig van Apetito aan te bieden. Apetito biedt scholen een beproefd concept dat kinderen in staat stelt één of meer dagen per week een gezonde warme maaltijd te nuttigen op school. Alle maaltijden zijn eenvoudig te bereiden. Op alle producten zijn de richtlijnen van het Voedingscentrum toegepast, waarmee de maaltijden exact afgestemd zijn op de behoeften van opgroeiende kinderen. Als een school niet beschikt over opslag- en/of bereidingsapparatuur kan Apetito daarin ondersteunen. <<

Meer informatie over warme maaltijden op school of over Apetito, is beschikbaar op www.apetito.nl of via telefoonnummer 0900 - 202 11 60 (€ 0,05 per minuut).

Pedagogisch beleid maakt van tso een succes

Fantastische overblijf in 'ouwe bende'

Wilma Faber van Broodje Over organiseert al tien jaar de overblijf op obs De Huet in Doetinchem. In een oude school is zij er in geslaagd een fantastische voorziening te creëren. Zij kreeg in 2004 een eervolle vermelding voor de Overblijfprijs.

door Monique Marreveld

'Mijn man zegt vaak: "Bestaat er nog wel iets anders dan de overblijf?"' Wilma Faber zat vroeger in de verpleging, maar moest stoppen toen ze reuma kreeg. Inmiddels is ze al bijna tien jaar betrokken bij de tussenschoolse opvang op basisschool De Huet (spreek uit: huut) in Doetinchem, eerst als overblijfmoeder, nu als coördinator. Ze zit tevens in een werkgroep die het bestuur van Stichting IJsselgraaf adviseert wat te doen als die straks verantwoordelijk wordt voor de overblijf op haar 21 scholen. Op De Huet heeft Faber haar zaakjes op orde: taken en richtlijnen van de leidsters tso staan op papier, evenals het pedagogisch beleid, er is een map met informatie voor ouders die voor het eerst hun kleuter naar school brengen, er is een prachtige website (www.broodjeover.nl). Ouders die hun kind op school inschrijven, krijgen meteen een informatieboekje en een aanmeldingsformulier mee, plus een gratis overblijfbon. Geen wonder dat Broodje Over een eervolle vermelding kreeg bij de uitreiking van de IOS-Overblijfprijs 2004.

GEORGANISEERDE CHAOS

Maar is dit dan ook een *spick-and-span*-overblijf? Wat merken kinderen daar nou van? Zo'n prijs verdienen je duidelijk niet met een glimmende inventaris. De Huet is gebouwd

in 1980, toen overblijven nog niet aan de orde was. De overblijfruimte is in feite een verbrede gang met een uitgifteluis (er zit een keukentje achter waar leerkrachten hun koffie halen), een lage wastafel met twee kranen, zes grote tafels, veertig stoelen, twee kleutertafels met zestien stoeltjes en wat kasten. Op sommige dagen moeten hier vijftig tot zestig kinderen de middagpauze doorbrengen, vandaag zijn het er zesendertig. Bij droog weer is het de bedoeling dat ze niet te lang binnen blijven, want daar is de ruimte niet op berekend. Maar vandaag lukt dat niet. Sneeuwstormen jagen letterlijk door de straat. De overblijfkranen doen hun uiterste best om de boel aangenaam en gezellig te maken en te houden. Ze moeten doodmoe zijn na afloop, maar het lukt ze wel.

De organisatie van de overblijf op De Huet doet een beetje denken aan een (kindvriendelijke) productielijn. Bij binnenkomst gaan de leerlingen eerst in de rij om zich te melden bij een overblijjfuf, vervolgens lopen ze langs de wastafel om hun handen te wassen. Pas daarna gaan ze zitten, de kleuters bij elkaar aan twee lage tafels met muizenplacemats. Voor de kinderen die dat willen, heeft een andere overblijjfuf inmiddels warme tosti's gemaakt die gretig aftrek vinden. Als de kleintjes uitgegeten zijn, verdwijnen ze bijna allemaal naar het gymlokaal onder leiding van een van de overblijfkranen. De grotere kinderen spelen na het eten in groepjes. Spelmateriaal is er in overvloed. Een plastic tafelbiljart wordt ter plekke in elkaar gezet; het is een uitkomst voor de jongens van groep 7. De meiden uit groep 6 spelen twister in het midden van het lokaal. Een plukje jongens is ondertussen bezig met star wars-achtige poppen, een ander groepje imiteert Domino-Day. Op grote kussens ligt een meisje te dommelen, midden in de drukte. Om de hoek op de gang bij groep 8 oefenen drie meisjes een dansje. Een ander tweetal zit te giebelen om 'liegen of waarheid'. Eén ding is duidelijk: hier is sprake van georganiseerde chaos. Er gebeurt niets zonder dat Faber en haar collega's het zien en goed vinden. Toch hebben de kinderen het gevoel dat ze echt vrij zijn en kunnen doen waar ze zin in hebben. Ze vinden het allemaal leuk om over te blijven.

En dat is een prestatie. Want ook Faber moet roeien met de riemen die ze heeft: een relatief kleine overblijfruimte; geen zeggenschap over de veertien krachten die haar welkelijks helpen; onzekerheid over wat de belasting straks weer zal vinden van haar vrijwilligersvergoeding en geen eigen kantoortje. Ze mag de computers in de gang gebruiken, dat wel. Het is behelpen, beaamt Faber, maar gelukkig heeft ze een goede relatie met team en directeur van De Huet. Alle schriftelijke materialen die de deur uitgaan – tot en met de jaarlijkse enquête voor leerlingen en ouders aan toe – gaan door de handen van ‘Marcel’. Maar ja, deze

Pedagogisch klimaat bepaalt kwaliteit

directeur staat zelf ook te dweilen als het dak lekt. Met andere woorden, professionalisering is niet waar het om gaat in Doetinchem, betrokkenheid wel. Ieder doet wat hij of zij moet doen. En natuurlijk doet men dat goed. Faber gaat daar ver in. Inderdaad, Broodje Over is zo’n beetje haar leven. En dat is goed voor De Huet, want die is gebaat bij heldere afspraken, een goed beleid, desnoods gemaakt in de vrije tijd van de coördinator. Maar het werk dat Faber nu in dienst van leerlingen doet, komt vanaf 2006 ten gunste van het schoolbestuur. En dat kan voor Faber cum suis en de school problemen opleveren. De functieomschrijvingen voor de leidsters die zij gemaakt heeft bijvoorbeeld, kunnen een verkeerd beeld wekken bij de belastingdienst. Zijn die leidsters dan toch werknemers? Als coördinator neemt Faber overblijfkkrachten aan. Is er sprake van een gezagsverhouding of niet? Wat mag je als vrijwilliger en wat niet? Wanneer ben je vrijwilliger en wanneer ontstaat er een dienstverband?

KNELPUNTEN

Het antwoord op dit soort vragen heeft consequenties voor de belastingaangifte, maar ook voor andere zaken: wat gebeurt er als een overblijfkkracht arbeidsongeschikt raakt? Als de belastingdienst concludeert dat er sprake is geweest van een dienstverband, kan zo’n ‘werknemer’ een schoolbestuur straks heel veel geld kosten. ‘Momenteel

draait alles op goed vertrouwen, maar de vraag is hoelang je daar nog van uit kan gaan’, zegt Faber. ‘Ik heb deze vragen onlangs neergelegd bij een jurist van de VOS/ABB, want niemand weet het precies. Ook het IOS en de Vereniging Openbaar Onderwijs niet.’

Voordat de schoolbesturen verantwoordelijk worden in augustus 2006, moet de overheid duidelijkheid scheppen. De vragen waar Faber nu mee worstelt, gaan dan op de 21 scholen van Stichting IJsselgraaf spelen. Overigens, terwijl de wetgever vaag blijft, is er elders al wel wat jurisprudentie geweest. Een rechter in Dordrecht heeft zich vorig jaar gebogen over de kwestie van de verantwoordelijkheid naar aanleiding van problemen op een school in die regio. Aan de orde kwamen vragen als: wie neemt overblijfkkrachten aan, hoe handelt een school als er klachten zijn over de overblijf, of als bepaalde vrijwilligers niet meer gewenst zijn? De zaak bracht een aantal knelpunten aan het licht, die Faber herkent. Besturen moeten nu snel handelen, vindt ze: duidelijkheid afdwingen bij de overheid en keuzes maken. Faber: ‘Mijn indruk is dat veel directeuren niets met de overblijf te maken willen hebben. Ze willen niet nog meer op hun bordje en regelen de overblijf het liefst extern. Maar hoe zit het als er een bovenschools coördinator wordt aangesteld om bijvoorbeeld het concept van Broodje Over ook op andere scholen van Stichting

BROODJE OVER

IJsselgraaf te introduceren? Geld zal er wel zijn, want de overheid trekt vanaf 2006 structureel zo’n dertig miljoen euro extra uit voor de uitvoering van de bestuurlijke verantwoordelijkheid (overblijfkkrachten, scholing en aanpassing schoolgebouw). Maar hoe is de relatie van de coördinator met de overblijfkkrachten? Zijn dat oproepkrachten of vrijwilligers? En wat betekent dat dan voor werknemersverzekeringen en dergelijke? Er zal nog veel uitgezocht moeten worden. We zijn er nog lang niet.’

Scholen kunnen zich inschrijven voor de Overblijfprijs 2006 via www.ios-ensac.nl. De inschrijving sluit ieder jaar op 1 december. Er zijn twee categorieën, individueel en in groepsverband. Genomineerden moeten integraal deel uitmaken van de schoolorganisatie, dus een stichting voor kinderopvang die ook een overblijf organiseert, kan niet meedingen. De winnaars ontvangen een oorkonde en een etentje voor het overblijfteam.

Praktijk tso blijkt onbekend in Tweede Kamer

Politici staan voor schut

Voor-, tussen- en naschoolse opvang houden de gemoederen nogal bezig. De kranten staan er bol van. Maar hoe betrokken zijn onze volksvertegenwoordigers eigenlijk en wat weten zij er van af? Zij moeten immers straks de gaten in wet- en regelgeving dichten.

door Ria Meijvogel

Zondag 22 januari 2006, zendtijd voor politieke partijen, het CDA: er verschijnt een vrouw in beeld die ons vertelt dat zij het goed geregeld heeft met haar werkgever. Ze mag onder schooltijd werken, zodat ze daarna thuis kan zijn om voor haar kinderen te zorgen. De spot is een duidelijk antwoord op het voorstel van Jozias van Aartsen (VVD) en Wouter Bos (PvdA) die alle kinderopvangvoorzieningen onder één dak willen. De boodschap is dat je niet met kinderen hoeft te slepen als je zorgt dat je na schooltijd gewoon thuis bent. De suggestie is dat het hier gaat om een individuele keuze. Interessant, zo'n spotje. Maar gaan deze moeder en haar werkgever er voetstoots vanuit dat het overblijven *wel* goed geregeld is? Blijkbaar is dat geen punt meer voor het CDA. Toch zijn er nog de nodige haken en ogen.

Regelmatig staan op de websites van het Instituut voor Ontwikkeling van Schoolkinderopvang (IOS) en de gezamenlijke ouderverenigingen vragen over tussenschoolse opvang (tso) die daar niet beantwoord kunnen worden. Alleen passende wet- en regelgeving kan de gaten dichten. Er wordt al lang gewacht op maatregelen van de minister van onderwijs. Hopelijk wordt het wetsvoorstel tussenschoolse opvang dit voorjaar eindelijk in de Tweede Kamer behandeld. Het IOS heeft, hierop vooruitlopend, de afgelopen maanden wekelijks een debatvraag over tso voorgelegd aan leden van de Tweede Kamercommissie Onderwijs. De antwoorden leveren een aardig beeld op van wat de politiek vindt van tso en hoe betrokken zij is.

MEDEZEGGENSCHAPSRAAD

De eerste vraag luidde: Wat kan de tussenschoolse opvang doen wanneer de school/het bevoegd gezag geen (kostenloze) ruimte beschikbaar stelt? Op veel scholen is er gehakketak over de ruimtes. Leerkrachten willen hun lokaal niet afstaan tussen de middag en de directeur durft niet in te grijpen. Gevolg is dat er te veel kinderen in een overvolle gemeenschapsruimte zitten, meestal gekoppeld aan te weinig overblijfkraften. Waar de omstandigheden zo minimaal zijn, is er geen animo voor het werk als overblijfkraft. Soms wordt de overblijf zelfs uit de school gedreven en moet ze haar heil zoeken in een buurtcentrum. De kosten zijn dan meestal voor de overblijf. Een andere variant is om de overblijf te laten betalen. Veel stichtingen die scholen beheren, lossen dat als volgt op: overblijf-

krachten innen de ouderbijdrage, dragen die af aan het schoolbestuur en ontvangen zelf de maximale jaarvergoeding voor vrijwilligers van € 735. De rest is voor school. Sommige stichtingen genereren zo tot € 100.000 per jaar aan extra inkomsten.

Deze praktijken blijken onbekend in de Tweede Kamer. K. Ferrier (CDA, plaatsvervangend lid van de commissie) kan zich niet voorstellen dat er één directeur is in Nederland die *niet* een klaslokaal, dat tussen de middag toch leeg staat, ter beschikking stelt voor de tussenschoolse opvang. Zij vindt ook, net als M. Kraneveld (LPF), dat ouders dit punt bij de medezeggenschapsraad moeten aankaarten. Het probleem is echter dat die juist vaak akkoord gaat met het afkomen van de overblijf om daarvan extra materiaal voor de school te kunnen kopen. M. Hamer (PvdA) en Ferrier verwijzen wel allebei naar een brief van de minister van oktober 2004, waarin zij toezegt budget beschikbaar te stellen voor overblijfruimtes.

De tweede vraag luidde: volgens artikel 45 van de Wet Primair Onderwijs zijn kinderen tijdens de tussenschoolse opvang via de school verzekerd. De overblijfkraften vallen daarbuiten. Hoe en waar is hun verzekering geregeld in de wet? Veel te vaak zijn overblijfkraften niet verzekerd. Deze kwestie is kennelijk te veel gevraagd voor Ferrier. Zij doet niet meer mee: zij wordt slechts één week 'overleefd' door Kraneveld. Nieuw in het spel is Eric Balemans (VVD). Hij antwoordt dat het klopt dat de verzekering niet in de wet geregeld is en dat er dan ook nog wat dingen aan veranderd moeten worden.

BROODJE OVER

De derde vraag - 'Welke rechten hebben ouders wanneer hun kinderen worden uitgesloten van de tussenschoolse opvang?' - werd totaal ondergesneeuwd door de actualiteit. Van Aartsen (VVD) presenteerde tijdens de algemene beschouwingen zijn visie op de toekomst, inclusief de opvang van schoolkinderen. De kranten stonden bol van het debat. Interessant was dat het een herhaling leek (en lijkt) van de discussie over het overblijven, dertig jaar geleden. Tegenstanders van het voorstel van Van Aartsen vinden dat 'moeders gewoon thuis moeten zijn na schooltijd' en dat 'leerkrachten er niet zijn om kinderen op te vangen'. Voorstanders zeggen dat er een grote verborgen vraag is naar goede en betaalbare opvang, die wel zichtbaar zal worden zodra de gebouwen open gaan. Ouders gaan het dan uit zichzelf wel regelen. Na dertig jaar ervaring met het overblijven zien we dat de voorstanders in zoverre gelijk gekregen hebben dat de scholen inderdaad overspoeld zijn met overblijfvoorzieningen die door ouders (moeders) geregeld zijn. De leerkrachten zijn meestal niet verantwoordelijk.

Eigenlijk wil Van Aartsen hetzelfde als destijds zijn partijgenoot Pais, toen die minister van onderwijs was: het openstellen van de gebouwen en erop hopen dat alles vanzelf goed komt. Maar is dat ook zo? Is het vanzelf goed gekomen? Nee dus, want er zitten nog gaten in de wet- en regelgeving en er is een gebrek aan kwaliteitseisen. Moeten we die dan nu maar van toepassing verklaren op voor-, tussen- en naschoolse opvang? Dat betwijfel ik ten zeerste.

WEGLEKKEN

Het is inmiddels januari en het IOS is toe aan debatvraag 15. De enige politieke partij die het belangrijk vindt om in discussie te blijven en de vragen te beantwoorden, is de PvdA. Heel bijzonder is overigens de reactie van de SP tot nu toe. De Kamerleden H. van Bommel en F. Vergeer gaven nooit antwoord op de IOS-debatvraag, maar begonnen een eigen debat op de website van Vergeer. Hun vraag luidde: 'Het kabinet wil dat scholen kinderen opvangen van 7 tot 7. De tussenschoolse opvang laat nu al te wensen

over. Wat zijn uw ervaringen met de tussenschoolse opvang? Wilt u de schoolopvang uitbreiden tot opvang van 7 tot 7?' Een beetje suggestieve vraag, waar dan ook veel negatieve reacties op kwamen. Er vielen woorden als 'dumpplaats', 'opzadelen', 'slavernijpraktijken' en er werd zelfs een vergelijking gemaakt met de bio-industrie. Dat het onderwerp van de opvang van schoolkinderen leeft, mag wel blijken uit de stormachtige ontwikkelingen rond dit thema. Of alle commotie ook leidt tot het oplossen van een aantal knelpunten, is maar zeer de vraag. Uit betrokkenheid van de Tweede Kamerleden blijkt dat nauwelijks.

Ook elders in het politieke debat zijn de geluiden zorgwekkend. J. de Vries (CDA) bijvoorbeeld vindt dat een school zelf mag bepalen wat zij doet met de inkomsten uit de tussenschoolse opvang, ook waar het gaat om subsidiegelden. Hij beroept zich daarbij op de vrijheid van onderwijs. Een aardig gebaar misschien voor de school, maar het biedt weinig garanties voor verbetering van de overblijf op de lange termijn. Een school kan er immers ook voor kiezen het budget te besteden aan andere zaken. En daar zitten ouders die voor het overblijven betalen, niet op te wachten. Hetzelfde geldt voor de overheidssubsidies, waarvan nu al een kwart van het landelijk budget weglekt naar andere schoolinterne uitgaven. Het is op z'n zachtst gezegd nogal vreemd dat er geen inhoudelijke eisen gesteld worden aan de kwaliteit van tso, zeker als straks het voorstel van Van Aartsen en Bos aangenomen wordt en de financiële impuls voor tso in 2007 verhoogd wordt. Wat we hebben geleerd van dertig jaar overblijfpraktijk is dat ouders en scholen wel een handreiking kunnen gebruiken. Het wordt tijd voor een nieuwe stimuleringsmaatregel buitenschoolse opvang: kwaliteitsverbetering van de voor-, tussen- en naschoolse opvang in en om het schoolgebouw. <<

Ria Meijvogel is directeur van het Instituut voor Ontwikkeling Schoolkinderopvang in Utrecht. Meer info over de IOS-debatvragen op www.ios-ensac.nl.

Kleine dingen maken het verschil

Keurmerk garandeert kwaliteit op schoolplein

Onlangs is een keurmerk voor tussenschoolse opvang gelanceerd. Iedere school kan nu zichzelf de maat nemen en verbeteringen aanbrengen: goed voor de leerlingen èn voor het imago.

Ronald (5) snikt hartverscheurend. Hij wilde met zijn skelter een balk passeren; nu zitten zijn voeten vastgehaakt onder de balk, hij heeft pijn en geen idee hoe hij weer los moet komen. Overblijfmoeder Jarmilla wil hem aan zijn been lostrekken als Fanny Ramselaar erbij komt. Ze maakt de skelter vrij van de balk. 'Stap er maar uit, Ronald.' Heel professioneel voorkomt Ramselaar dat een potentieel gebroken been verder wordt beschadigd. Ze verdwijnt met Ronald de school in om hem een beetje te kalmeren. Jarmilla blijft op het schoolplein achter bij de andere kinderen.

Dagelijks vindt dit soort akkefietjes plaats op duizenden schoolpleinen in Nederland tijdens de middagpauze. Niet altijd zijn er gediplomeerde overblijfkrachten zoals Ramselaar aanwezig die weten wat ze in zo'n geval moeten doen. Scholen die wel over dergelijke kwaliteit beschikken, kunnen zich nu profileren: iedere school kan een overblijfkeurmerk aanvragen. Dat keurmerk kan scholen tevens

helpen de kwaliteit van de tussenschoolse opvang (tso) te meten en te verbeteren. Geen overbodige luxe want de verantwoordelijkheid voor de tso ligt vanaf augustus 2006 wettelijk bij de schoolbesturen. En de onderwijsinspectie zal de tso meenemen in haar beoordeling. Wat de inspectie precies gaat controleren, is niet duidelijk; kwaliteitseisen heeft de minister niet gesteld. Het Instituut voor Ontwikkeling Schoolkinderopvang (IOS) heeft dat gat gevuld: het heeft een aparte stichting opgericht die een keurmerk heeft ontwikkeld. Dat stelt duidelijke criteria die voor iedereen haalbaar zijn. Jaarlijks zal de Volkskrant publiceren welke scholen bezig zijn met het keurmerk en in welk stadium zij zich bevinden.

TREND

De aanvraag voor een keurmerk tussenschoolse opvang gebeurt via internet in drie stappen, bij iedere stap zijn honderd punten te verdienen. Invullen kan alleen via het

Veilig

Op De Vlaswei in Venray verblijven wekelijks 180 à 190 leerlingen in de middagpauze (op 290 leerlingen in totaal). De kleintjes lunchen om half twaalf en gaan buitenspelen (of bij regen naar het speel-lokaal) als de bovenbouw een half uur later vrij krijgt. 'Juist omdat er met de ruimte gewoerd moet worden, zijn structuur en rust bij ons belangrijk', zegt Mady Holtackers, coördinator tso. 'Schreeuwen en gillen kan niet, omdat de bovenbouw nog in de les zit om half twaalf.' Ze zijn streng op de Vlaswei, vergeleken met sommige scholen. Eten mag pas op een teken van de leidster en ná het handen wassen. Ieder kind heeft dan zijn aanwezigheid al bevestigd nadat zijn naam is afgeroepen. Holtackers deed de tso-opleiding van IOS, een jaar lang een dag per week. 'Bij ons op school bleek al veel geregeld, maar nu kwam alles op papier. Ik heb veel geleerd: keuringseisen voor speelgoed, maar ook: hoe ga ik om met probleem-

gedrag, hoe leer ik kinderen conflicten oplossen, hoe ga ik met ouders om: dingen die ik iedere dag nodig heb, maar waar ik niet altijd bij stilstond.' Subsidie kreeg Holtackers van het ministerie van OCW. De overige leidsters hebben allemaal een cursus ehbo bij kinderen gevolgd die ze ook jaarlijks bijhouden, op kosten van de tso. Goede tso ontlast het team, zegt Holtackers. 'Vroeger was er nog wel eens irritatie: het was lawaaierig en als er ruzies waren werden leerkrachten er snel bij gehaald. Dat hoeft niet meer.' Directeur Nielen: 'School moet een veilige omgeving zijn en dat beperkt zich niet alleen tot de lessen, maar strekt zich ook uit tot de middagpauze. Mede dankzij het enthousiasme van Holtackers is overblijven hier een feest.' Een keurmerk vindt Nielen niet nodig, 'maar', zegt hij, 'als blijk van waardering voor het tso-team is het handig. En het kan ons imago ten goede komen.'/MM

BROODJE OVER

brin-nummer van de school. Stap één is bedoeld als zelf-evaluatie voor leidsters, tso-coördinator en school: aan welke basisvoorwaarden moet opvang voldoen? De tweede stap gaat over de inhoud van het werk, de afspraken in het overblijfwerkplan en de integratie van dit document in het schoolwerkplan. De eerste twee stappen zijn gratis. Om daadwerkelijk een keurmerk te krijgen, moet stap drie gezet zijn: de tso op school wordt beoordeeld door een medewerker van de Stichting Keurmerk TSO. Zij loopt een tijdje mee, observeert en interviewt betrokkenen.

OPVANGHUIS

Algemeen bijzondere basisschool de Werf in Huizen waar Ronald met zijn skelter vastzat, heeft al honderd punten binnen, een stap op weg naar professionalisering, vindt directeur Trudy Spierings. 'Ik zie twee trends die maken dat er een groeiende behoefte is aan voor-, tussen- en naschoolse opvang, of ik dat nu leuk vind of niet: steeds meer moeders willen zich ontplooiën en zoeken een baan. Bovendien is het in veel gezinnen financieel steeds harder nodig om allebei te werken. Ik beschouw lesgeven als een kerntaak van een school. En niet klaar staan voor kinderen die om 8.00 uur 's ochtends gedropt worden op een schoolplein. Als dat wel dreigt te gebeuren, moet ik als school bewust positie kiezen. Dat is in het belang van het kind. Ik kan me niet onttrekken aan ontwikkelingen in de maatschappij.'

'Onze school gaat vroeg open. Dat is bedoeld om ouders in de gelegenheid te stellen iets samen met hun kind te doen in de klas. Maar we merken dat er ouders zijn die wegsjeken en denken: de leerkracht is er toch om 8.00 uur? En dan moet je overwegen of je dat niet professioneel moet oplossen. Ik sluit niet uit dat de school in de toekomst 's ochtends vroeg alleen toegankelijk wordt voor kinderen die een strippenkaart voorschoolse opvang hebben. Leerkrachten moeten niet met dit soort dingen worden opgezadeld. Zij zijn er om les te geven, tussen de lessen door moeten ze tijd hebben om te ontspannen en om bijvoorbeeld hun lokaal om te bouwen voor de middag.'

'Wat wil je later worden: topverkoper bij een makelaarskantoor, aan de lopende band in een fabriek voor honden-

brokjes of speurneus in een Egyptische piramide?' Eva en Lisa hebben 'vette lol' in een kussenhoek in het lokaal van de tso; ze maken samen een quiz uit de *Break*. Aan een tafel zitten drie kleinere kinderen te tekenen. Fanny Ramselaar smeert ondertussen een beetje arnica op de blauwe plek van Ronald. Skelteren hoeft even niet meer, de kleuter gaat puzzelen.

Ramselaar werkt tien uur per week voor Stichting Tussenschoolse Opvang die de overblijf doet op De Werf. Zij draait drie overblijfdiensten en doet de administratie en coördinatie. Ramselaar beschikt over twee overblijfflokken, een voor de onder- en een voor de bovenbouw: 'We hebben één gediplomeerd leidster plus een ouder per twaalf à vijftien kinderen. Kinderen eten hun boterham aan tafel en mogen na een kwartier naar buiten.' 'Morgen?', giechelen wat meiden om haar heen, 'we moeten. Alleen als het regent, mogen we binnenblijven.' Klopt, legt Ramselaar uit. 'We vinden het gewoon belangrijk dat kinderen tussen de middag een frisse neus halen. En het is ook praktisch: wij maken ondertussen de boel schoon. Dan kunnen ze daarna in een schoon lokaal nog een spelletje doen of tekenen.'

Overblijven kost circa twee euro. Uit die bijdrage worden de verzekering van de overblijfkrachten betaald en hun vrijwilligersvergoeding, de spelmateriaal en het salaris van Ramselaar als coördinator. Zij steekt er meer uren in dan zij betaald wordt. Zo vergadert ze eens in de zes weken met overblijfouders, schooldirectie en een leerkracht. 'In die commissie stemmen we onze regels af op de schoolregels, we bespreken de voortgang, de financiën, de behoefte aan vrijwilligers, kinderen met gedragsproblemen enzovoort.' Ramselaar ziet het als een investering in de toekomst. 'Binnen ons bestuur dat tien scholen heeft, hebben er vijf een contract met Stichting TSO. Drie van die scholen zijn op loopafstand van elkaar gelegen. Ik kan me voorstellen dat we in de toekomst een aparte locatie huren waar we voor-, tussen- en naschoolse opvang combineren. Dan kan ik ook meer huiselijkheid introduceren. In zo'n "opvanghuis" gaat dat gemakkelijker dan in een klaslokaal.' De Werf noemt ze haar 'proeftuin. Eerst het keurmerk en dan uitbreiden.'/MM

Zeventien Europese richtlijnen voor schoolmaaltijden

In Scandinavië is het allemaal goed geregeld

Veel Europese landen hebben nationale richtlijnen voor schoolmaaltijden. In Scandinavië is voor-, tussen- en naschoolse opvang wettelijk goed geregeld. Een kijkje over de grenzen.

door Ria Meijvogel

Praag, 1996. Ik krijg een rondleiding langs basisscholen en buitenschoolse opvangvoorzieningen. Geen jeugdpleinen, zoals in Polen, maar veel buitenschoolse opvangruimtes in scholen en grote kantines zijn mijn deel. Mijn gids legt uit dat de maaltijden heel goed en verantwoord zijn. Hij begrijpt dan ook niet dat er tegenwoordig ouders zijn die daar niet meer voor willen betalen, maar hun kinderen een pakje brood meegeven voor tussen de middag. De verloedering slaat toe. De kinderen groeien op voor galg en rad. Ik houd me maar stil; het lijkt me niet het moment om uit te leggen dat het met Nederlandse kinderen heus wel goed komt, ondanks hun broodtrommeltje.

Eten tussen de middag op school is een fascinerend onderwerp. Veel is er over gezegd en geschreven, weinig issues zijn onderzocht. Allereerst is er natuurlijk de maaltijd. Wat wordt er gegeten en door wie wordt dat verstrekt? Wie wordt als verantwoordelijke gezien voor wat kinderen eten tussen de middag? Dan is er de organisatie. Waar wordt gegeten? Wie ziet daarop toe? Waar wordt gespeeld en wie is verantwoordelijk? Tot slot is er de organisatie van de schooldag en de plaats van de middagpauze daarin. Halve of hele schooldag? Is er een relatie met buitenschoolse opvangvoorzieningen? Wat is de plaats van de leerkracht? Uiteenlopende disciplines kunnen zich met het overblijven bezighouden. Het gaat over gezondheid, voeding, beweging, veiligheid, hygiëne, schoolorganisatie, samenwerking met derden, professionaliteit van de opvang tussen de middag, verantwoordelijkheid van de ouders, leerkrachten, het schoolbestuur en de overheid en tot slot zijn er de vragen naar de financiering en achterliggend de sociaal-economische factoren.

DE MAALTIJD

Basisschoolkinderen in Nederland hebben last van overgewicht (22 procent) of obesitas (9 procent). Er zijn geen standaards en voedingsnormen voor schoolmaaltijden, kinderen nemen zelf hun eten mee naar school. Ze eten brood met zoet of hartig beleg, chips, snoep, soms een koude prak en drinken melk, gezoete melkproducten, sap of frisdrank. Ze worden gestimuleerd om fruit mee te

nemen en op sommige scholen wordt fruit uitgedeeld. Uit een internationaal vergelijkende studie, uitgevoerd in opdracht van de Raad van Europa, bleek dat 17 van de 24 landen die hadden meegedaan, nationale richtlijnen hebben voor schoolmaaltijden. Sommige hadden vroeger richtlijnen, maar nu niet meer. Engeland stond bekend om zijn uitstekende schoolmaaltijden, maar richtlijnen die dateren uit 1944 werden door Thatcher afgeschaft. Iedereen heeft mee kunnen genieten van de resultaten, toen Jamie Oliver de Britse schoolkantines onder de loep nam. In Nederland zijn we sinds 1900 weinig opgeschoten met de relatie tussen school, kinderen en gezonde voeding. Ter voorbereiding op de leerplichtwet laaiden de discussies hoog op over de voorwaarden waaronder onderwijs goede resultaten zou kunnen bereiken. Goede voeding was daar één van. Maar dit leidde niet tot het invoeren van schoolmaaltijden. In 1904 verscheen het standaardwerk *De Hygiëne in het Schoolleven*. Veel onderwerpen komen daarin ter sprake, maar aan voeding wordt geen woord geweid. Wel genoemd wordt onderzoek naar de belasting van

Ondernemen

Het Instituut voor Ontwikkeling van Schoolkinderopvang (IOS) verzorgt het traject Ondernemen in de tussenschoolse opvang. Het is bedoeld voor scholen die hun eigen werkwijze willen behouden en verbeteren. Door als overblijfvoorziening, alleen of met een aantal scholen, een stichting in het leven te roepen, kan je je eigen beleid uitstippelen. Visie, kwaliteitscriteria en personeelsbeleid heb je dan in eigen hand. Een stichting geeft ook doorgroeimogelijkheden. Door overblijfkrachten de eenjarige opleiding leidster tussenschoolse opvang te laten volgen, kan met nog één aanvullend jaar de spw3-opleiding leidster kinderopvang afgerond worden. Daarmee wordt een overblijfkracht buitenschoolse opvang leidster. Meer info: www.ios-ensac.nl.

HUMANTOUCHPHOTO

kinderen, dat in veel landen heeft geleid tot een halve schooldag. Naar dat onderzoek wordt pas weer verwezen door Tijd voor School in 1974. Deze actiegroep bepleitte de invoering van een continuo-rooster en zij wenste dat de maaltijd een geïntegreerd onderdeel van de schooldag werd; de leerkracht at met de kinderen. Die zienswijze stuitte op verzet in het onderwijs. In Nederland dus geen *whole school approach* zoals die werd voorgestaan tijdens het *European Forum on Eating at School – making Healthy Choices* in Straatsburg in 2003.

BEWEGEN EN SPELEN

Kinderen eten niet altijd gezond, maar belangrijker voor het voorkómen van overgewicht blijkt voldoende beweging. De redenen voor onvoldoende bewegen worden nog eens opgesomd in het TNO-onderzoek *Make me move!* Druk verkeer, geparkeerde auto's, sociale veiligheid, gebrek aan speelplaatsen, hondenpoep. Tevens zijn de televisie en de computer grote concurrenten voor het buitenspelelen. Wil je echt dat je kind na schooltijd buiten speelt en voldoende beweegt, stuur hem dan naar de buitenschoolse opvang, zo bleek uit onderzoek in opdracht van het Kinderpostzegelfonds. Of kinderen tussen de middag voldoende buiten spelen is niet onderzocht. Wel is onderzoek gedaan naar schoolpleinen. Wendy Titman, een in-

ternationaal bekende onderzoeker op dit gebied, laat bij herhaling zien dat kinderen het ouderwetse schoolplein niet uitdagend vinden. 'Wees eens eerlijk. Als je hier niet verplicht zou moeten zijn, zou jij hier dan komen?' is een veel gehoorde opmerking in haar onderzoek.

In Nederland doen we weinig aan het stimuleren van spel en beweging tussen de middag op school, maar wel aan het professionaliseren van overblijfkraften. Dat trekt internationaal ook de aandacht, omdat het een poging is om het overblijven te modelleren naar een vorm van buitenschoolse opvang. Het blijkt dat schoolkantines wel verantwoorde maaltijden serveren en er in nationale richtlijnen veel aandacht is voor voedingsnormen, maar dat de schoolkantine niet altijd een geschikte pedagogische omgeving biedt.

ORGANISATIE

De overblijf wordt vanaf het schooljaar 2006-2007 de verantwoordelijkheid van het schoolbestuur, maar wordt geen taak van de leerkracht. Dat moeten we ook niet willen: iedere werknemer heeft recht op middagpauze, dus ook een leerkracht. Maar hoe moet het dan wel, nu steeds meer kinderen overblijven en er steeds minder overblijfoouders beschikbaar zijn? En hoe kan een school zich voorbereiden op de tweede stap die in 2007 volgt, namelijk het aanbieden van voor- en naschoolse opvang?

We zouden een voorbeeld kunnen nemen aan Denemarken. Daar waren twintig jaar geleden fantastische buitenschoolse opvangvoorzieningen, maar te weinig om aan de vraag te voldoen. En omdat ook in Denemarken de bomen niet tot in de hemel groeien, werd de keus òf op dezelfde voet voortgaan, maar dan niet voldoende voorzieningen bieden, òf na schooltijd voor bepaalde activiteiten de schoolgebouwen gaan gebruiken en per school een paar extra ruimtes erbij zetten of eraan bouwen. Dat heeft geleid tot de *skolefritidsordning* als variant op de buitenschoolse opvang of *fritidshjem* (vrijtijdshuis). Het verschil met Nederland is dat er in Denemarken goede wet- en regelgeving is voor de buitenschoolse opvang. Die ontbreekt in Nederland, zodat er nog wel heel wat vragen beantwoord moeten worden voordat ouders hun kinderen met een gerust hart op school kunnen laten. Dat blijkt wel uit onderzoek dat in november 2005 werd uitgevoerd door RADAR. De ondervraagde ouders (wel en niet gebruikers van opvang) vinden het een goed idee om de opvang op school te organiseren: zeventig procent vindt de buitenruimtes geschikt en 52 procent de binnenruimtes; ruim negentig procent geeft de voorkeur aan professionele krachten; 78 procent van de ouders zegt gebruik te willen gaan maken van de opvang. Knelpunt wordt de professionaliteit van de leidsters. Dat werd ook verwoord in een brief vanuit het onderwijs en de kinderopvang aan de minister van Onderwijs (zie www.avv.nl). In Noorwegen (1997) en Zweden (1998) is eveneens de buitenschoolse opvang in de onderwijswet opgenomen. Misschien kan het geen kwaad om eens te gaan buurten in Scandinavië en te leren van hun evaluaties, maar ook van hun wet- en regelgeving op het gebied van samenwerking tussen school en voor-, tussen- en naschoolse opvang.

Ria Meijvogel is directeur van het IOS.

Nederland loopt achter bij rest van Europa

Lunch is core business

Vroeger was overblijven iets voor zielepoten. Kon hun moeder niet voor ze zorgen? Inmiddels is tussenschoolse opvang gewoon geworden. Maar de voorzieningen zijn niet drastisch veranderd. In Frankrijk of Engeland proberen ouders betere schoollunches voor hun kinderen af te dwingen. Zo ver zijn we in Nederland nog lang niet.

door Rineke van Daalen

Wat eten de schoolkinderen in Noueilles in de week van 23 januari? Op maandag krijgen ze een quiche, moussaka, en kaas en vruchten uit het seizoen. Op dinsdag staat selderie met een remouladesaus op het menu, samen met een tartaartje, gebakken aardappels en een Baskische koek. Op woensdag eten ze niet op school, maar voor donderdag en vrijdag staan even gevarieerde menu's op het programma. Noueilles is een dorpje met 238 inwoners, ongeveer 25 kilometer ten zuidoosten van Toulouse. De school bedient drie gemeenten en telt zo'n honderd leerlingen. De kantine is een gemeentelijke voorziening, waarvan kinderen tegen betaling van € 2,67 facultatief gebruik kunnen maken. De school heeft niets bijzonders, een ander willekeurig gekozen dorpje zal een vergelijkbaar patroon laten zien. In Frankrijk zijn dergelijke schoolmaaltijden heel gewoon, in de grote steden en tot in de verste uithoeken van het platteland. En ook in andere Europese landen is het gebruikelijk dat kinderen op school een warme maaltijd krijgen voorgeschoteld.

HUISELIJKHEID

In Nederland is dat ongekend. De titel van het boek van Ria Meijvogel (1991) *Geen kruimels tussen de boeken* geeft treffend weer hoe het hier tussen de middag toegaat. Nederland heeft geen traditie van eten op school. Een korte periode in het begin van de twintigste eeuw werd aan arme kinderen schoolvoeding uitgedeeld, maar door het stigma dat daaraan kleefde raakte deze voorziening nooit ingeburgerd. Moeders hoorden thuis met een boterham en een glaasje melk klaar te zitten als hun kinderen uit school kwamen. De paar kinderen die toch moesten overblijven werden daarom zielig gevonden. Kon hun moeder niet voor ze zorgen?

Dat is inmiddels veranderd. Overblijven is voor veel kinderen gewoon geworden en de gedachte dat dat zielig zou zijn, is verdwenen. Maar de voorzieningen zijn niet drastisch veranderd. Speciale ruimtes, kantinevoorzieningen en eettafels ontbreken en er zijn geen koks die tussen de middag een maaltijd bereiden. Scholen schenken wel eens een glaasje melk of appelsap, maar kinderen nemen zelf hun eten mee. In een trommeltje, dat thuis is klaargeemaakt. De inhoud varieert sterk, afhankelijk van de ouders en de voorkeur van de kinderen. Het ene kind neemt een bruine boterham met kaas mee naar school, het andere

wat zoetigheid of alleen een appel. Sommige kinderen eten braaf hun eten op, anderen hebben hun trommeltje al tijdens de pauze leeg gemaakt en hebben tussen de middag niets meer over. En sommigen nemen weer een volle trommel mee naar huis.

Nederland is een land met een sterke traditie van huishoudelijkheid. Kinderen verzorgen en opvoeden wordt hier beschouwd als een gezinsaanleg en collectieve voorzieningen komen moeizaam van de grond. Dat geldt ook voor de opvang tussen de middag, en al helemaal voor de lunch. Van een uitgewerkte eetcultuur zoals in Frankrijk is hier geen sprake. Maar ook in landen waar warme schoolmaaltijden wel gebruikelijk zijn, loopt niet alles even gesmeerd en wordt er geklaagd. De problemen liggen op verschillende gebieden: de samenstelling van de maaltijden, de deskundigheid van de koks, de kookvoorzieningen en de financiering van dat alles. In een deelgemeente van Stockholm werd in 2004 actie gevoerd tegen bezuinigingen op de schoollunch, die al vanaf 1940 gratis werd aangeboden. Ouders en leerlingen gingen tot actie over: demonstraties, boycots, petitie, symbolische hongerstakingen. Het resultaat was dat de maatregel werd teruggedraaid (<http://www.socialistworld.net/eng/2005/04/06sweden.html>).

In Engeland heeft chef-kok Jamie Oliver, vader van twee kinderen, een spectaculaire *Feed-me-better* campagne gevoerd. In een televisieprogramma, *Jamie's School Dinners*,

Jamie dwingt Blair tot betere schoollunches

kookte hij samen met de zogenoemde *Dinnerladies* en demonstreerde hij hoe ze verse, lekkere en gezonde maaltijden op tafel konden zetten. In zijn strijdmanifest pleit hij voor een herwaardering van de maaltijd, voor het afzweren van junkfood, voor meer tijd en meer deskundigheid van de koks, voor lessen over voeding, en voor meer geld. Kort geformuleerd komen zijn doelstellingen neer op (in typisch Jamie-jargon): *The Meal's the Deal*, *Ban the Junk*, *Big Love to Dinnerladies*, *Teach Kids about Food*, *Double the Money*. Meer dan een kwart miljoen mensen (271.677 om precies te zijn) ondertekenden het verzoekschrift dat hij aan

HUMANTOUCHPHOTO

de Engelse premier Tony Blair aanbood. Oliver had wel succes: Blairs regering kwam met een maaltijdenplan en stelde daarvoor 280 miljoen Engelse ponden beschikbaar. Dat geld wordt voor het grootste deel besteed aan de verbetering van de maaltijden, aan trainingen van de koks en aan een uitbreiding van het aantal uren dat zij aan de bereiding van de maaltijden kunnen besteden. (<http://www.feedmebetter.com/why/howithappened.php>)

ALMEERS EXPERIMENT

Nederland kent geen nationaal actieplan, maar op lokaal niveau wordt wel geëxperimenteerd. In Neer (Limburg) is de directeur van basisschool De Kwir bijvoorbeeld met een soepproject begonnen, om de kinderen tussen de middag iets hartigs te bieden. De soepen worden gemaakt in de Soepcentrale. Ook het Europese bedrijf Apetito, dat maaltijden voor ouderen, bedrijven en instellingen klaar maakt, heeft zich op de schoolse markt begeven (zie pagina 2). Schoolkinderen kunnen voor € 2,25 een maaltijd kopen. Scholen kunnen meedoen als er gemiddeld tien kinderen per dag blijven eten, als er krachtstroom is en een geschikte ruimte voor een oven en een vriezer. Op dat laatste zijn veel scholen niet ingesteld. Zo bleek bijvoorbeeld tijdens een experiment op een representatieve Nederlandse basisschool, obs De Kruidenwijzer in Almere. Het initiatief voor de proef kwam van de Vereniging voor Openbaar Onderwijs en duurde twee weken. Nog een wat breder experiment vond plaats in de Bijlmer. De Bijlmerdrieschool organiseerde twee keer per week een warme maaltijd in het buurthuis. De maaltijden werden gemaakt in de keuken van het buurthuis, door een professionele kok die geholpen werd door moeders uit alle windstreken. Deze vrouwen waren de hele ochtend bezig

met het prepareren van het eten en achteraf maakten ze schoon. Als de kinderen weer naar school waren kregen ze zelf een gratis maaltijd. De kok kookte gevarieerd, met de bedoeling dat de kinderen verschillende gerechten leerden eten en dat de moeders hun kookkunst konden uitbreiden. De bediening en het toezicht waren in handen van overblijfskrachten en leerkrachten. Het project werd betaald door een particuliere stichting. Het laat zien dat eten gezellig kan zijn en dat het mogelijk is om kinderen lekkere, goedkope, gezonde en gevarieerde maaltijden voor te zetten. Maar het laat ook zien dat dergelijke projecten staan of vallen bij een goede financiering en bij een groep enthousiaste en gemotiveerde mensen. Het project is inmiddels gestopt, omdat de organisatie te veel energie kostte en vooral het inschakelen van ouders te tijdrovend bleek te zijn. Maar de initiatiefnemers zijn niet ontmoedigd. Ze willen nu een vijf pits-fornuis aanschaffen. Ze kunnen dan samen met de kinderen in de keuken van de school de lunch maken en in de naschoolse opvang kookles geven. Met particuliere financiering zijn ze bezig. Al dergelijke projecten zijn afhankelijk van de inzet van enkelingen en daardoor zijn ze stuk voor stuk kwetsbaar. Om zulke initiatieven voor meer kinderen mogelijk te maken en ze meer continuïteit te geven, moet de organisatie van de overblijfs grondig worden hervormd. Nederlandse ouders zijn nog niet toe aan klagen over de kwaliteit of de prijs van het eten. Schoolkinderen krijgen hier geen schoolmaaltijden en de *dinnerlady* kennen we niet. Voordat een Nederlandse Jamie Oliver aan de slag kan, moet er nog veel veranderen.

Rineke van Daalen is socioloog en werkzaam bij de afdeling Sociologie en Antropologie van de Universiteit van Amsterdam.

Overblijfmagazine

Overblijfmagazine is een nuttig vaktijdschrift voor iedereen die betrokken is bij tussenschoolse opvang. Het verschijnt tien keer per jaar en is alleen via de website beschikbaar. Er is geen papieren editie. Veel artikelen zijn in het archief overzichtelijk gerangschikt in rubrieken over voeding, vermaak, voorlezen of columns. De site bevat praktijkverhalen

zoals dat over de Caeciliaschool in Amersfoort waar overblijffouders een half jaar geleden een arbeidscontract kregen aangeboden. De school nam het bedrijf Brood en Spelen in de arm om de overblijf te professionaliseren. Niet iedereen was overtuigd.

www.overblijfmagazine.nl

Warm eten

Apetito is een Europees bedrijf dat in Nederland warme maaltijden voor ziekenhuizen, bedrijven en ouderen verzorgt en zich nu voorzichtig op de onderwijsmarkt begeeft. Het kookt dagelijks in diverse landen voor meer dan een miljoen mensen. Een aantal scholen introduceert momenteel warm eten tijdens de overblijf, begeleid door adviseurs

van Apetito (zie artikel pagina 2). Het bedrijf verzorgt tevens apparatuur (huur en koop) en trainingen voor betrokken ouders of personeel. De maaltijden van Apetito worden bereid volgens de richtlijnen van het Nederlandse Voedingsburo.

nl.apetito.com

Stappenplan

In 2006 wordt het schoolbestuur verantwoordelijk voor het overblijven op zijn scholen. Dat betekent een grote verandering, waar iedere school op alle niveaus mee te maken krijgt. Dit boek bevat een stappenplan waarmee u het veranderingsproces kunt begeleiden en tot een goed einde kunt brengen. Bij iedere stap wordt een instrument aangereikt. Zo kunt u aan de hand van eenvoudig in te vullen vragenlijsten de stand van zaken op alle

scholen die onder het bestuur vallen inventariseren, worden workshops over visie en kwaliteit uitgeschreven en vindt u adviezen over een beleidsplan. Het stappenplan is zo geschreven dat u het geheel zelfstandig kunt uitvoeren.

N. Roza, Ria Meijvogel en Inge Silverentand, Eten en spelen op school. Uitgeverij IOS, Utrecht, 2005. Prijs € 22,50.

Spelen

TNO Kwaliteit van Leven heeft onderzocht hoe kinderen in de grote steden kunnen worden gestimuleerd om meer te bewegen. Het project Make me move! is hieruit voortgekomen. Doel van het project is een speeltoestel te ontwerpen dat kinderen uitnodigt tot spontaan bewegen. In het vooronderzoek wordt onderkend dat technologische ontwikkelingen zoals computer en televisie een rol spelen in een voortgaande immobilisering van de jeugd. Een aantal cruciale feiten en cijfers

wordt nog eens op een rijtje gezet. Interessant zijn ook de resultaten van de zogenoemde focusgroepen. Onderzoekers hebben kinderen uit groep 3 tot en met 7 van de basisschool in vijf middelgrote steden gevraagd naar belemmerende en bevorderende factoren. Het rapport geeft aardig inzicht in hoe kinderen mogelijk weer aan het spelen te krijgen zijn.

K. van Overbeek, e.a., Make me move! (vooronderzoek), uitg. TNO, Leiden, 2005. Prijs ?????

Beroepsprofiel

Een overblijfkraft of een leidster tussenschoolse opvang draagt tussen de middag verantwoordelijkheid voor een groep kinderen. Daarvoor is een professionele houding een voorwaarde. Ze moet kunnen omgaan met kinderen, individueel en als groep, zorgdragen voor een klimaat waarin rustig gegeten kan worden, veiligheid en hygiëne waarborgen en binnen en buiten de gelegenheid bieden voor de meest uiteenlopende spelletjes en spelen. De coördinator heeft een andere rol dan de

leidster of overblijfkraft. Zij zorgt voor een goed lopende organisatie. Daarvoor zijn door-dachte roosters en een sluitende administratie een voorwaarde, evenals open relaties tussen de collega's en met de school. Alle functie-eisen van leidster en coördinator staan in dit beroepsprofiel beschreven.

P. van der Wilt, Beroepsprofiel leidster tussenschoolse opvang. Uitgeverij IOS, Utrecht, 2003. Prijs € 14,90.

Keurmerk TSO

Het Keurmerk Tussenschoolse Opvang wil scholen, schoolbesturen en ouders een instrument in handen te geven om de kwaliteit van het overblijven of de tussenschoolse opvang (tso) te meten en te verbeteren. Het keurmerk kan door alle basisscholen (op brinnummer) worden aangevraagd. Om het keurmerk te krijgen moeten drie stappen worden doorlopen, waarvan twee via internet en gratis. Met elke stap vallen honderd punten te ver-

dienen. De laatste honderd punten worden toegekend door een deskundige van het Instituut voor Ontwikkeling van Schoolkinderopvang. Deze observeert en interviewt betrokkenen ter plekke. Een toonaangevend dagblad zal jaarlijks een lijst scholen die het keurmerk hebben bemachtigd publiceren. (Zie verder artikel pagina 8)

www.overblijfkeurmerk.nl

IOS

Het IOS zet zich sinds 1989 in voor de ontwikkeling van schoolkinderopvang, waaronder de tussenschoolse opvang. Het initieerde onderzoek, gaf advies aan diverse instanties, kortom ontwikkelde een brede expertise op dit gebied.

Invmiddels volgen jaarlijks tientallen vrouwen een opleiding voor leidster tso; honderden anderen doen de minder intensieve basistraining. Voor de beslissers is er nu ook een training beleidstraject. Bovenschools ma-

nagers, schooldirecteuren, leden van ondernemings- en medezeggenschapsraad kunnen er leren een beleidskader te ontwikkelen om voorbereid te zijn voor de nieuwe verantwoordelijkheid die zij met ingang van augustus 2006 zullen dragen.

Het IOS is tevens geestelijk vader van de overblijfprijs, het overblijfkeurmerk en het Overblijfmagazine.

www.ios-ensac.nl

Overgebleven werk

Tijdens 'de grote pauze' oftewel 'de overblijf' trekken veel scholen even hun handen af van de kinderen. Soms heersen dan de willekeur, de karigheid en de armetierigheid, waar tot voor kort niemand op aanspreekbaar was. Rineke van Daalen schreef er een boek over, waar je de haren van te berge rijzen. Voor wie wil weten hoe het niet moet. Een gewaar-

schuwd mens telt voor twee. 'Overgebleven werk' is ook een handig boek voor bestuurders die willen weten welke problemen ze beter kunnen voorkomen.

Rineke van Daalen, Overgebleven werk. Uitgeverij Het Spinhuis, Amsterdam, 2004. ISBN 90 5589 231 9, 230 pagina's. Prijs € 17,50.

Theorie en praktijk

In 2007 kunnen de schoolbesturen verplicht worden om voor- en naschoolse opvang te organiseren. Ria Meijvogel beschrijft de achtergronden van opvang van schoolkinderen in de basisschoolleeftijd. Tevens geeft zij methodische adviezen voor het uitvoeren en organiseren van buitenschoolse opvang. Hoewel het boek is gericht op organisaties voor buitenschoolse opvang buiten school

zijn de adviezen en tips ook zeker bruikbaar voor schoolbesturen die (in de toekomst) voor- en naschoolse opvang willen organiseren.

Ria Meijvogel, Buitenschoolse opvang. Theorie en praktijk. Uitgeverij Bohn Stafleu Van Loghum, Houten/Diegem, 1996. ISBN 90-313-1303-3, 140 pagina's. Informatie: IOS

Overblijfprijs

Voor de Overblijfprijs 2002 werden 26 tussenschoolse opvangvoorzieningen genomineerd. In dit boek staan ze allemaal. Iedere voorziening wordt aan de hand van dezelfde thema's beschreven: organisatie, administratie en financiën, pedagogisch beleid, binnen- en buitenruimte, spel en speelgoed. De coördinator, leidster en groepen worden voor, tijdens en na de tussenschoolse opvang gevolgd. Het levert een creatief, inspirerend geheel op. Herken-

baar voor wie het goed voor elkaar heeft; een schatkist vol goede ideeën voor wie nog het een en ander wil verbeteren. En passant wordt trouwens duidelijk waar de commissie die de Overblijfprijs toekent, waarde aan hecht. Nuttig voor wie zijn school wil voordragen.

Inge Silverentand en P. van der Wilt, Overblijven doe je zo. Uitgeverij IOS, Utrecht, 2003. Prijs € 20,90.

didaktief

OPINIE EN ONDERZOEK VOOR DE SCHOOLPRAKTIJK

Deze special over tussenschoolse opvang is gemaakt door medewerkers van het Instituut voor Ontwikkeling van Schoolkinderopvang (IOS), Apetito en door de redactie van *Didaktief*.

De special is mede mogelijk gemaakt dankzij een financiële bijdrage van het Instituut voor Ontwikkeling van Schoolkinderopvang (IOS) en Apetito.

Eindredactie en coördinatie:	Monique Marreveld
Redactie en adviezen:	Ria Meijvogel (IOS), Bas Lammertink (Apetito), Monique Marreveld, Rineke van Daalen (UvA)
Omslagfoto:	Evelyne Jacq
Vormgeving:	FIZZ NMS

De special is verschenen in *Didaktief*, januari 2006, en is niet los verkrijgbaar.

Voor meer informatie over specials kunt u zich wenden tot de redactie van *Didaktief*
 Molukkenstraat 200
 1098 TW Amsterdam
 tel. 020 – 59 000 99
 fax 020 – 59 000 98
 www.didaktief.nl

De redactie dankt de volgende sponsor:

Instituut voor Ontwikkeling van Schoolkinderopvang (IOS)
 Mariaplaats 4c
 Postbus 19073
 3501 DB Utrecht
 telefoon: 030 241 66 17
 fax: 030 241 66 31
 website: www.ios-ensac.nl
 e-mail: bureau@ios-ensac.nl

